

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.66.03>
УДК 347.9411.948

Наталія Володимирівна Нестор
доктор юридичних наук,
заступник директора з наукової роботи

ORCID 0000-0003-2940-5338
E-mail: natalia.nestor@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

У статті розглядаються процесуальні аспекти належного проведення судової експертизи в рамках судового провадження, їх нормативно-правове регулювання за чинним законодавством. Особливу увагу приділяється заходам запобігання зловживанню сторонами процесуальними правами.

Ключові слова: експертиза, експерт, експертна установа, спеціальні знання, судова експертиза, зловживання процесуальними правами.

Постановка проблеми. В умовах розширення процесуальних можливостей учасників процесу, недоліків нормативно-правового регулювання судочинства, пасивності суду, відсутності фактичної рівноправності сторін та традицій змагальності складається сприятлива ситуація для зловживань процесуальними правами, у тому числі під час призначення і проведення судової експертизи та використання результатів у судовому провадженні. У наслідок таких дій спотворюється суть правосуддя, оскільки учасники процесу використовують механізм судового захисту для порушення прав та законних інтересів інших осіб, що суперечить публічним інтересам з організації ефективного та справедливого судового процесу. Таким чином, зловживання процесуальними правами є серйозною проблемою, що стоїть на шляху розвитку ефективної моделі експертного забезпечення правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова спільнота вивчає питання призначення і проведення експертизи у судовому процесі та труднощі, які можуть виникнути під час її проведення. До науковців, які вивчали вказану проблему, можна віднести Т. В. Аверьянову, І. А. Алієва,

Р. С. Белкіна, А. І. Вінберга, В. Г. Гончаренка, А. В. Дулова, О. В. Капліну, Ю. Г. Корухова, Н. І. Клименко, В. К. Лисиченка, А. О. Полтавського, О. Р. Россинську, М. Я. Сегая, Е. Б. Сімакову-Єфремян, В. М. Тертишника, М. Г. Щербаковського, О. Р. Шляхова. Однак, у зв'язку з останніми змінами до процесуального законодавства, питання призначення та проведення експертизи є актуальним і важливим для подальшого дослідження.

Мета дослідження. Метою цієї наукової статті є визначення характеру зловживань учасників процесу своїми процесуальними правами під час призначення і проведення судової експертизи, використання її результатів у судовому провадженні, а також виокремлення засобів протидії таким зловживанням та висвітлення можливості вдосконалення нормативно-правової бази стосовно окресленої проблематики.

Викладення основного матеріалу. Нормативно-правовому регулюванню судово-експертної діяльності на сучасному етапі притаманні окремі прогалини та недоліки, наявність яких не сприяє повноцінному забезпеченню гарантій діяльності судового експерта, а також безперешкодній процесуальній реалізації права сторін на проведення експертизи у судовому провадженні.

Слід констатувати, що судова експертиза спрямована на об'єктивність, всебічність, повноту дослідження обставин справи судом із залученням спеціальних знань, якими володіє компетентний суб'єкт – експерт. Однак інколи сторони намагаються маніпулювати ходом розгляду справи, використовуючи законодавчі прогалини у сфері судово-експертної діяльності. Саме тому практично значущим питанням залишаються процесуальні заходи забезпечення належного проведення судової експертизи та недопущення зловживань сторін процесуальними правами. Важливо зазначити, що на сьогодні у процесуальному законодавстві передбачено відповідне нормативне регулювання.

Оскільки дії сторін, спрямовані на створення перешкод для проведення експертизи у рамках судового провадження, за своєю суттю можна віднести до зловживання процесуальними правами, то до них застосовуються як загальні положення (що застосовуються до усіх видів зловживань процесуальними правами), так і спеціальні (що стосуються безпосередньо проведення судової експертизи).

По-перше, розглянемо спеціальні засоби процесуального впливу, до яких законодавство України відносить санкції за ухилення від участі в експертизі.

Ухиленням від участі в експертизі є умисні дії особи, яка бере участь у справі, метою яких є неможливість проведення експертизи, яку призначив суд: неподання експертам необхідних матеріалів або документів, які є в особи; відмова надати зразки для дослідження; недопущення до приміщень або майна, яке підлягає дослідженню, тощо [1].

Цивільний процесуальний Кодекс України (далі – ЦПК України) в ст. 109 закріплює, що в разі ухилення учасника справи від подання експертам необхідних матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, якщо без цього провести експертизу неможливо, суд залежно від того, хто із цих осіб ухиляється, а також яке для них ця експертиза має значення, може визнати факт, для з'ясування якого експертиза була призначена, або відмовити у його визнанні.

Відповідно до ч. 4 ст. 102 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), у разі ухилення учасника справи від подання суду на його вимогу необхідних для проведення експертизи матеріалів,

документів або від іншої участі в експертизі, що перешкоджає її проведенню, суд залежно від того, яка особа ухиляється, а також яке ця експертиза має значення, може визнати встановленою обставину, для з'ясування якої експертиза була призначена, або відмовити у її визнанні. Аналогічне положення наведене у ст. 107 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України).

Таким чином, згаданими процесуальними кодексами встановлена можливість суду визнати або відмовити у визнанні факту, що мав бути предметом експертизи. Наведене положення, на нашу думку, нівелює можливості щодо затягування розгляду справи, та корелюється із принципами розгляду справи протягом розумного строку.

Зазначені положення мають своє підтвердження й у судовій практиці. Наприклад, у справі № 2-3904/12 Колегія суддів судової палати в цивільних справах апеляційного суду Київської області зазначає, що позивач був належним чином повідомлений про судові засідання і поставлений до відома про те, що в цьому засіданні буде виконуватись клопотання експертів про відібрання від нього зразків підписів, але в судові засідання не з'явився. З огляду на це, судова колегія розцінила його поведінку як ухилення від проведення експертизи, а тому самостійно визначила недоведеними його позовні вимоги в частині, що була віднесена на розгляд експерта [2].

Також у практиці відомі випадки, коли зловживання процесуальними правами учасників процесу відбувалося шляхом умисного затягування розгляду справи у зв'язку із відмовою однієї зі сторін від оплати витрат, пов'язаних із проведенням експертизи.

Так, наприклад, Харківський районний суд Харківської області у справі № 635/5724/13ц за клопотанням позивача призначив судову будівельно-технічну експертизу, яка не була виконана у зв'язку із несплатою позивачем вартості її проведення та ненаданням експертові додаткових доказів. Повторне звернення позивача про призначення експертизи суд відхилив, мотивуючи це затягуванням розгляду справи та незаінтересованістю позивача у вирішенні спору, та ухвалив рішення про відмову у задоволенні позову. Цікаво, що апеляційним судом була призначена повторна експертиза, яка знову проведена не була у зв'язку з несплатою її вартості [3].

Висновок судового експерта покликаний висвітлити певні обставини, з урахуванням спеціальних знань суб'єкта проведення експертизи, тому, інколи задля досягнення мети судочинства, повного та всебічного дослідження обставин справи, може бути недостатньо лише визнання або відмови у визнанні судом факту, що мав бути предметом експертного дослідження. На нашу думку, існує законодавча прогалина щодо можливості оплати експертизи стороною у спорі, на яку судом не покладено оплату витрат на проведення експертизи.

Примітно, що ще в 2012 році Пленум Вищого господарського суду України в своїй постанові «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» надав господарським судам низку роз'яснень з метою правильного і однакового застосування господарськими судами законодавства, яке регулює призначення судової експертизи. Зокрема, пунктом 23 згада-

ної постанови передбачено, що у разі відмови чи ухилення заінтересованої сторони або сторони, зобов'язаної ухвалою господарського суду, від оплати витрат, пов'язаних з проведенням судової експертизи, суд може запропонувати іншій стороні оплатити ці витрати, а за відсутності і її згоди та за неможливості проведення судової експертизи без попередньої оплати її вартості суд розглядає справу на підставі наявних доказів. Аналогічним чином суд має діяти в разі повернення матеріалів справи з експертної установи через несплату вартості експертизи [4].

На сьогодні проблема ухилення від оплати витрат, пов'язаних з проведенням судової експертизи, залишається вкрай актуальною. Наприклад, 28.02.2020 Рада суддів України своїм рішенням № 14 вирішила, що в низці пілотних судів Одеської області (Одеський апеляційний суд, Малиновський районний суд міста Одеси та Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області) почали застосовуватись «Правила організації ефективного цивільного судочинства». Вказані Правила були розроблені робочими групами із суддів, адвокатів та прокурорів, які є аналогом відповідних правил, що використовуються судом, прокуратурою та адвокатурою Нідерландів.

Пунктом 1.4.3. вказаних Правил передбачено, що у разі призначення експертизи за ініціативою суду судові витрати, пов'язані з її проведенням, покладаються на сторони провадження в рівних частках, проте у разі ухилення від оплати стороною, інша сторона вправі здійснити 100 відсоткову оплату експертизи. Питання про компенсацію понесених стороною витрат вирішується в загальному порядку при вирішенні питання про розподіл судових витрат [5].

Відповідно до вказаного рішення Ради суддів України Правила застосовуються у пілотних судах з 01.07.2020. Варто зазначити, що такі напрацювання мають факультативний характер, і на сьогодні у Єдиному реєстрі судових рішень не міститься згадки про справи, у яких суди б посилалися на вказаний акт у якості обґрунтування. Тим не менш, варто вказати, що для Ради суддів України законодавчо передбачена можливість звертатися з пропозиціями щодо питань діяльності судів до органів державної влади [6], тому цілком вірогідно, що у разі успішної апробації дані Правила будуть запропоновані для впровадження на законодавчому рівні.

По-друге, необхідно виділити загальні засоби процесуального впливу, які стосуються відповідальності за зловживання процесуальними правами, а також можуть бути застосовані у разі встановлення зловживань, що стосуються проведення судової експертизи. Так, наприклад, у ч. 3 ст. 45 КАС України законодавець передбачив один із видів відповідальності, зокрема право суду залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання. Також, відповідно до ст. 139 КАС України, у випадку зловживання стороною чи її представником процесуальними правами або якщо спір виник внаслідок неправильних дій сторони, суд має право покласти на таку сторону судові витрати повністю або частково, незалежно від результатів вирішення спору. Одразу зазначимо, що аналогічні положення щодо відповідальності містяться й у інших процесуальних кодексах.

Важливою також, на наш погляд, є новація законодавства щодо можливості накладення адміністративного стягнення у виді штрафу за злов-

живання процесуальними правами та ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу, зазначені в ч. 1 ст. 135 ГПК України, ч. 1 ст. 148 ЦПК України та ч. 1 ст. 149 КАС України. Відповідно до положень ГПК України та КАС України в дохід Державного бюджету України з відповідної особи може бути стягнуто штраф у сумі від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. ЦПК України ж передбачає суворіше покарання, зокрема штраф у сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Положення щодо можливості застосування адміністративного стягнення у виді штрафу віднайшли широку реалізацію на практиці. Так, варто навести ухвалу Окружного адміністративного суду міста Києва від 06.08.2018 у справі № 826/17079/16, в якій суд вважає за доцільне застосувати до Київської міської ради захід процесуального примусу у виді штрафу в сумі 9205 грн. у зв'язку із повторним невиконанням ухвал суду щодо надання експерту матеріалів, необхідних для проведення експертизи, котрі неодноразово витребувалися судом [7].

Широко використовується даний захід процесуального примусу в господарському судочинстві, зокрема у разі ухилення від оплати витрат, пов'язаних із проведенням експертизи. Так, наприклад, ухвалою Господарського суду міста Києва від 23.09.2019 у справі № 910/11742/18 суд визначив адекватним та співмірним заходом процесуального примусу накладення штрафу у розмірі 10035 грн. на позивача у зв'язку із повторним невиконанням вимог суду про оплату проведення у справі комісійної судової експертизи [8].

У цивільному судочинстві також бачимо застосування подібних норм. Відповідно до ухвали Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 17.04.2018 у справі № 583/3751/16-ц, суд дійшов висновку про наявність підстав для стягнення з позивача в дохід державного бюджету штрафу у розмірі 850 грн. у зв'язку із ненаданням витребуваних судом документів, які мали бути використані для проведення судово-економічної експертизи [9].

З наведеного вбачається, що задля забезпечення принципів ефективності судочинства та здійснення його у розумні строки суди широко використовують можливість процесуального впливу на учасників справи, які ухиляються від виконання покладеного на них судом обов'язку щодо надання матеріалів, необхідних для проведення судової експертизи, а також щодо оплати вартості такої експертизи.

У ретроспективі варто зазначити, що на відміну від інших процесуальних кодексів лише попередня редакція ГПК України (до оновлення 15.12.2017 редакції процесуальних кодексів) містила положення про право суду на накладення штрафу у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за ухилення від вчинення дій, покладених на сторону судом.

Відповідно до даних «Статистичного аналізу впливу судового збору на надходження справ та застосування штрафів за зловживання процесуальними правами, 2014-2018» станом на 2018 рік було ухвалено 719 штрафів у якості заходу процесуального впливу. Загальна сума таких штрафів склала трохи більше 3 мільйонів гривень, а загалом штрафи за

зловживання процесуальними правами мали тенденцію до зростання – як у плані кількості присуджених штрафів, так і щодо сумарних обсягів штрафів. Цікаво, що найменшу тенденцію до зростання кількості штрафів та їх сум зафіксовано саме у господарських справах [10].

Висновки. Враховуючи наведене вище, можна зробити висновок, що протидія зловживанню процесуальними правами, зокрема під час призначення і проведення судової експертизи та використання її результатів у судовому провадженні, постає нагальною потребою у контексті оптимізації судочинства та досягнення його процесуальної мети. Законодавство вже має певні напрацювання щодо вирішення вказаної проблематики, однак практика все ще свідчить про наявність прогалин у нормативному регулюванні, які судова система намагається вирішити на рекомендаційному рівні.

Перелік посилань

1. Аналіз судової практики щодо призначення експертиз у цивільних справах у 2013-2014 рр. Апеляційний суд Харківської області. URL: https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/uzag154 (дата звернення 24.03.2021)
2. Ухвала Апеляційного суду Київської області від 17.07.2013 у справі № 2-3904/12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/32513402> (дата звернення 24.03.2021)
3. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 10.11.2014 у справі № 635/5724/13-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41307745> (дата звернення 24.03.2021)
4. Про деякі питання практики призначення судової експертизи: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12#Text> (дата звернення 24.03.2021)
5. Рішення Ради суддів України від 28.02.2020. № 14. Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-14-vid-28022020-p-7bf475de2d.pdf> (дата звернення 24.03.2021)
6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Офі-

References

1. Analysis of judicial practice on the appointment of examinations in civil cases in 2013-2014. The Court of Appeal of Kharkiv Oblast. Retrieved from: https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/uzag154 (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).
2. The Court of Appeal Decision of the Kyiv Oblast dated July 17, 2013 in case No. 2-3904/12. The Unified State Register of court decisions. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/32513402> (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).
3. The Court of Appeal Decision of the Kharkiv Oblast dated November 10, 2014 in case No. 635/5724/13-ц. The Unified State Register of court decisions. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41307745> (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).
4. On some issues of the practice of appointing a forensic examination: Resolution of the Plenum of the Supreme Economic Court of Ukraine dated March 23, 2012. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12#Text> (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).
5. Decision of the Council of Judges of Ukraine dated February 28, 2020 No. 14. The Council of Judges of Ukraine. Retrieved from: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-14-vid-28022020-p-7bf475de2d.pdf> (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).
6. On the Judiciary system and the status of Judges: Law of Ukraine dated June 2, 2016

ційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1402-19#Text> (дата звернення 24.03.2021)

7. Ухвала Окружного адміністративного суду міста Києва від 06.08.2018 у справі № 826/17079/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75717253> (дата звернення 24.03.2021)

8. Ухвала Господарського суду м. Києва від 23.09.2019 у справі № 910/11742/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84451996> (дата звернення 24.03.2021)

9. Ухвала Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 17.04.2018 у справі № 583/3751/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73555782> (дата звернення 24.03.2021)

10. Горбаль А., Насридін Р., П'ятак І. Статистичний аналіз впливу судового збору на надходження справ та застосування штрафів за зловживання процесуальними правами, 2014-2018. Український центр суспільних даних: звіт. 2019. URL: <https://socialdata.org.ua/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=4387> (дата звернення 24.03.2021)

No. 1402-VIII. Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1402-19#Text> (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).

7. Decision of the District Administrative Court of Kyiv dated August 6, 2018 in case No. 826/17079/16. The Unified State Register of court decisions. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75717253> (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).

8. Decision of the Commercial Court of Kyiv dated September 23, 2019 in the case No. 910/11742/18. The Unified State Register of court decisions. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84451996> (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).

9. Decision of the Okhtyrka City District Court of the Sumy Oblast dated April 17, 2018 in case No. 583/3751/16-ц. The Unified State Register of court decisions. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73555782> (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).

10. Horbal, A., Nasridinov, R., Piatak, I. (2019). "Statistical analysis of the impact of court fees on the receipt of cases and the application of fines for abuse of procedural rights, 2014-2018". The Ukrainian Center for Social Data. Report. Retrieved from: <https://socialdata.org.ua/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=4387> (access date 24.03.2021). (in Ukrainian).

ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЮ ПРОЦЕССУАЛЬНЫМИ ПРАВАМИ В КОНТЕКСТЕ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

Н. В. Нестор

В статье рассматриваются процессуальные аспекты надлежащего проведения судебной экспертизы в рамках судебного разбирательства, их нормативно-правовое регулирование по действующему законодательству Украины.

Отмечается, что в условиях расширения процессуальных возможностей участников процесса, недостатков нормативно-правового регулирования судопроизводства, пассивности суда, отсутствия фактического равноправия сторон и традиций состязательности создается благодатная ситуация для злоупотребления процессуальными правами, в том числе при назначении и проведении судебной экспертизы, а также при использовании ее результатов

в ходе судебного разбирательства. Последствие таких действий извращает сущность правосудия, поскольку участники процесса используют механизм судебной защиты для нарушения прав и законных интересов других лиц. Такие злоупотребления создают проблемы на пути развития эффективной модели экспертного обеспечения правосудия.

В статье дается характеристика злоупотреблениям процессуальными правами, которые допускают участники судебного разбирательства при назначении и проведении судебной экспертизы, а также использовании ее результатов, раскрываются правовые средства противодействия таким злоупотреблениям. На основе анализа положений Гражданского процессуального кодекса Украины, Хозяйственного процессуального кодекса Украины, Кодекса административного судопроизводства Украины и примеров судебной практики последних лет о применении штрафов и других санкций к участникам, злоупотреблявшим своими процессуальными правами с целью воспрепятствовать проведению объективной судебной экспертизы, обосновываются предложения по усовершенствованию соответствующей нормативно-правовой базы.

Сделаны выводы о том, что противодействие злоупотреблениям процессуальными правами при назначении и проведении судебной экспертизы, а также использовании ее результатов в судебном разбирательстве стало насущной необходимостью в контексте оптимизации судебной системы и достижения ее процессуальной цели. Законодательство уже имеет некоторые наработки для решения этой проблемы, однако практика по-прежнему свидетельствует о том, что существуют пробелы в регулировании, которые судебные органы пытаются устранить на рекомендационном уровне.

Ключевые слова: экспертиза, эксперт, экспертное учреждение, специальные знания, судебная экспертиза, злоупотребления процессуальными правами.

PROCEDURAL ASPECTS OF COUNTERACTING THE ABUSE OF PROCEDURAL RIGHTS IN THE CONTEXT OF A FORENSIC EXAMINATION

N. Nestor

The article deals with the procedural aspects of the proper conduct of a forensic examination within the framework of court proceedings, its legal regulation on existing legislation of Ukraine.

It is noted that in the conditions of expanding the procedural capabilities of the participants in the process, shortcomings in the legal regulation of legal proceedings, the passivity of the court, the absence of actual equality of the parties and the traditions of competition, a favorable situation is created for the abuse of procedural rights, including when appointing and conducting a forensic examination, as well as when using its results in the course of the trial. The consequence of such actions distorts the essence of justice, since the participants in the process use the judicial protection mechanism to violate the rights and legitimate interests of others. Such abuses create problems in the development of an effective model of expert justice provision.

The article describes the abuses of procedural rights that are allowed by the participants in the trial when appointing and conducting forensic examination, as well as using its results, reveals the legal means of counteracting such abuses. Based on

the analysis of the provisions of the Civil Procedure Code of Ukraine, the Economic Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and examples of judicial practice in recent years on the application of fines and other sanctions to participants who have abused their procedural rights in order to prevent an objective forensic examination, proposals are made to improve the relevant regulatory framework.

It is concluded that combating the abuse of procedural rights in the appointment and conduct of forensic examination, as well as the use of its results in court proceedings has become an urgent need in the context of optimizing the judicial system and achieving its procedural goal. The legislation already has some groundwork for solving this problem, but practice still shows that there are regulatory gaps that the judiciary is trying to address at the recommendation level.

Key words: examination, expert, expert institution, special knowledge, forensic examination, abuse of procedural rights.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.66.04>

УДК 343.98:681.3

Валерій Георгійович Хахановський
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки
Навчально-наукового інституту № 1

ORCID 0000-0001-5676-5641

E-mail: super-hvg@ukr.net

Національна академія внутрішніх справ

ДЕЯКІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ В КРИМІНАЛІСТИЦІ, ЩО УТВОРИЛИСЯ ОСТАННІМ ЧАСОМ В РЕЗУЛЬТАТІ ІНТЕГРАЦІЇ НАУКОВИХ ЗНАНЬ

У статті досліджується питання правомірності та коректності використання в криміналістиці, в процесі розслідування кримінальних правопорушень низки понять і термінів, що утворилися останнім часом в результаті інтеграції наукових знань, а саме: «електронні докази», «цифрові докази», «докази в електронній формі», «електронні відображення», «віртуальні докази», аналізується їх спільне і відмінне, розкривається позиція автора про необхідність розмежування цих понять, висловлюються пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової регламентації таких понять і термінів, а також проведення подальших наукових досліджень в цій сфері, у тому числі – на дисертаційному рівні.

Ключові слова: інтеграція наукових знань, докази, фактичні дані, доказова інформація, криміналістична інформація, криміналістична інформатика, електронні докази, цифрові докази, докази в електронній формі, електронні відображення, документи, віртуальні докази.